

Socialutskottets yttrande

1984/85:1 y

om vissa alkoholpolitiska frågor

Till skatteutskottet

Skatteutskottet har berett socialutskottet tillfälle att yttra sig över ett antal motioner på alkoholpolitikens område som hänvisats till skatteutskottet. Det gäller motionerna 1983/84:304 av Rune Torwald (c) och Rune Gustavsson (c), 1983/84:346 av Marianne Karlsson (c), 1983/84:347 av Marianne Karlsson (c), 1983/84:384 av Sten Andersson i Malmö (m), 1983/84:385 av Birger Hagård (m) och Barbro Nilsson i Visby (m), 1983/84:386 av Gullan Lindblad (m) och Göthe Knutson (m), 1983/84:752 av Birger Hagård (m), 1983/84:757 av Anna Wohlin-Andersson m. fl. (c), 1983/84:941 av Sten Andersson i Malmö (m), 1983/84:942 av Lennart Brunander (c) och Kjell Mattsson (c), 1983/84:945 av Göthe Knutson m. fl. (m), 1983/84:950 av Bengt Silfverstrand (s) och Hans Pettersson i Helsingborg (s), 1983/84:951 av Knut Wachtmeister (m) och förste vice talman Ingegerd Troedsson (m), 1983/84:953 av Knut Wachtmeister m. fl. (m), 1983/84:1124 av Lars Andersson (s) och Göran Persson (s), 1983/84:1132 av Thure Jadestig (s) och Barbro Nilsson i Örnsköldsvik (s), 1983/84:1138 av Börje Stensson (fp) och Olle Grahn (fp), 1983/84:1439 av Lars Ahlmark (m), 1983/84:1453 av tredje vice talman Karl Erik Eriksson (fp), 1983/84:1454 av tredje vice talman Karl Erik Eriksson m. fl. (fp, m, c, vpk), 1983/84:1463 av Birger Hagård (m), 1983/84:1472 av Björn Körlof (m), 1983/84:1480 av Hans Pettersson i Helsingborg m. fl. (s), 1983/84:1498 av Alf Wennerfors (m), 1983/84:1499 av Lars Werner m. fl. (vpk), 1983/84:2100 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp), 1983/84:2160 av Elver Jonsson (fp) och Olle Grahn (fp) och 1983/84:2166 av Bo Lundgren (m) och Karin Ahrlund (fp).

Motionerna berör frågor om en preciserad målsättning för en sänkning av den totala alkoholkonsumtionen, utvärdering, forskning och information i alkoholfrågor, alkoholransonering, snabbvinsatser, etablering av systembutiker, minimiålder för inköp av alkohol, vissa serveringsbestämmelser, beskattning vid införsel av alkohol samt utformningen av dryckesbeskattningen i övrigt. Socialutskottet har beslutat att i yttrandet behandla främst frågor om målsättningen för alkoholpolitiken och inriktningen av alkoholpolitiken i stort. Utskottet går inte in på frågor rörande dryckesbeskattningens utformning.

Utskottet

De riktlinjer för alkoholpolitiken som antogs av riksdagen 1977 innehåller ett samlat program för en långsiktig insats i syfte att begränsa den totala,

alltför höga alkoholkonsumtionen och komma till rätta med alkoholmissbruket. Tyngdpunkten i programmet ligger på socialpolitiska insatser i vid mening, resurser till förebyggande åtgärder och upplysningsverksamhet, insatser som riktar sig till ungdomen m. m. I riktlinjerna ingår även att prisinstrumentet skall utnyttjas för att nedbringa konsumtionen.

Den mätbara konsumtionen av alkohol har sjunkit de senaste åren. Den reguljära försäljningen 1983 omräknad till liter ren alkohol per vuxen invånare var den lägsta sedan 1966. Även de ungas alkoholvanor har enligt skolungdomsundersökningarna förändrats till det bättre.

I ett pressmeddelande 1984-07-11 från socialstyrelsen anges att den oregistrerade alkoholkonsumtionen (hembränning m. m.) troligen ökat, men att gjorda uppskattningar dock tyder på en verklig nedgång av den totala alkoholkonsumtionen sedan 1976. Den minskning av alkoholskadorna som iakttagits stöder enligt samma pressmeddelande detta antagande (se vidare s. 3).

I jämförelse med andra länder ligger den svenska alkoholkonsumtionen förhållandevis lågt. En av socialstyrelsen gjord jämförelse med konsumtionen i 15 andra länder åren 1950-1980 visar att vi i Sverige konsumerar ungefär hälften så mycket alkohol som genomsnittet av dessa länder.

Problemen med alkoholkonsumtionen är ändå stora. Den illegala tillverkningen av alkohol förefaller sålunda att ha ökat markant. Skolungdomars konsumtion av alkohol är vidare lägre nu än under slutet av 1970-talet, men andelen ungdomar som räknas till storkonsumenter och/eller som känner sig berusade varje gång de dricker är fortfarande hög. Andelen skolungdomar som trots restriktioner kan få tillgång till varor från Systembolaget är också hög. Ett annat negativt inslag är det ökade alkoholmissbruket hos kvinnor.

Hur konsumtionsminskningen fördelar sig mellan olika grupper är inte känt. Det är sålunda inte klarlagt om det grava missbruket minskat lika mycket som genomsnittskonsumtionen. Konsumtionsfördelningen är mycket sned - ca 10 % av konsumenterna svarar för uppemot 50 % av konsumtionen. Till detta kommer att närmare 20 % av den vuxna befolkningen inte konsumerar alkoholdrycker. Det är därför svårt att dra slutsatser av medeltal. Medeltalen påverkas dock kraftigt av storkonsumenternas konsumtion (jfr vidare nedan angående skadeutvecklingen).

Alkoholskadornas omfattning och utveckling är svåra att precisera, även om det står klart att alkoholskadorna utgör ett av vår tids största socialmedicinska problem. Världshälsoorganisationen (WHO) antog 1975 en resolution om alkoholkonsumtionens nivå och dess betydelse för hälsotillståndet i stort. Där sades att det föreligger ett klart samband mellan totalkonsumtion och skadenivå. Ungefär samtidigt utkom en rapport med sammanställning av forskningsresultat från olika länder. Enligt rapporten är det klarlagt att högkonsumenter av alkohol har en kraftig överdödlighet av levercirros (skrumplever). Man har också funnit att självmord och högkonsumtion av

alkohol har ett samband. Högkonsumenterna råkar också oftare än andra ut för olyckor, såsom bränder och trafikskador.

En granskning av den internationella statistik som finns tillgänglig över alkoholkonsumtion och dödsorsaker visar att antalet dödsfall i skrumplever ganska väl följer storleken av totalkonsumtionen av alkohol. Sambandet är dock inte entydigt. Osäkerheten i det statistiska materialet kan vara orsak till den bristande överensstämmelsen.

För Sveriges del kan nämnas att socialstyrelsen i promemorian Försäljning och missbruk av alkoholdrycker 1983 redovisat utvecklingen av antalet döda i vissa alkoholrelaterade dödsorsaker (alkoholism, levercirros, pancreatit m. m.). Socialstyrelsen konstaterar att utvecklingstendensen är ökande t. o. m. år 1979, varefter en tydlig minskning inträtt. Utvecklingen stämmer enligt socialstyrelsen relativt väl med utvecklingen av alkoholförsäljningen, men nedgången i den alkoholrelaterade dödligheten är några år fördröjd jämfört med nedgången i försäljningen. Styrelsen erinrar samtidigt om att relationen mellan dessa två siffror är sammansatt och komplicerad varför slutsatser om orsakssamband bör dras med försiktighet. Dessutom är siffrorna behäftade med fel av olika slag, som t. ex. att man inte känner till det verkliga antalet dödsfall som orsakats av alkoholmissbruk.

I den av socialstyrelsen och Systembolaget gemensamt utgivna informationsskriften *Bakgrunden – fakta om Sveriges alkoholpolitik* (3:e upplagan 1984) bekräftas att de senaste årens nedgång av alkoholkonsumtionen i Sverige efter en viss tidsförskjutning följts av en minskning av alkoholskadorna. Detta tyder på en verklig minskning av den totala alkoholkonsumtionen och inte endast av den registrerade försäljningen (jfr ovan s. 2).

Enligt vad utskottet inhämtat avser regeringen att i höst lägga fram en proposition rörande narkotikapolitiken samt frågor rörande vården av missbrukare. Propositionen kommer enligt uppgift också att innehålla förslag rörande alkohol- och narkotikainformationen.

En särskild utredare har i Rapport om alkohol- och narkotikaupplysning (RAN, Ds S 1983:11) lagt fram förslag till en förbättrad samordning och organisation av de statliga insatserna för alkohol- och narkotikaupplysning. Enligt detta förslag – som alltså avses behandlas i den kommande propositionen – skall socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor, a-nämnden, avskaffas. En del av nämndens uppgifter skall enligt utredningsförslaget läggas på ett särskilt råd med direkt anknytning till regeringen. Rådet skall bestå av företrädare för folkrörelserna, såsom nykterhets-, frikyrko-, ungdoms-, klient-, idrotts- och de fackliga organisationerna.

När det gäller utredningar på alkoholpolitikens område kan vidare erinras om att regeringen den 28 juni 1984 fastställt direktiv (Dir. 1984:30) för en översyn av vissa regler inom alkohollagstiftningen. Översynsarbetet kommer enligt direktiven främst att beröra frågor om servering och annan handel med alkoholdrycker. Syftet skall vara att åstadkomma förenklingar och rationali-

seringar – och därmed en minskad byråkrati – i det alkoholpolitiska regelsystemet. De lagar som berörs är lagen (1977:292) om tillverkning av drycker, lagen (1977:293) om handel med drycker och lagen (1961:181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat. Översynen skall slutföras under första halvåret 1985.

I motion 1983/84:2100 (fp) begärs att riksdagen beslutar om en *preciserad målsättning* för alkoholpolitiken (yrkande 2). Enligt motionärerna bör målet för sänkningen av den totala konsumtionen sättas till 20 % för en kommande tioårsperiod.

Utskottet har tidigare vid flera tillfällen behandlat denna fråga och därvid understrukit svårigheterna att mäta den verkliga konsumtionen och därmed även förändringar i denna (se SoU 1981/82:1 y). I yttrande SoU 1982/83:7 y uttalade utskottet vidare följande (s. 3–4).

En ytterligare sänkning av totalkonsumtionen av alkohol i vårt land måste komma till stånd inom de närmaste åren. Konsekvenserna kommer annars att bli ödesdigra för många människor. Utskottet vill här också peka på den stora andel av samhällets vårdresurser som f. n. tas i anspråk för vård av olika alkoholskador. Som ovan framhållits har en viss nedgång i totalkonsumtionen sannolikt skett under de senaste åren. Med hänsyn till alkoholskadornas utveckling måste detta dock anses vara helt otillräckligt. Samhället måste därför vara berett till kraftiga åtgärder för att säkerställa att det sker en fortsatt minskning av alkoholkonsumtionen. Åtgärderna måste självfallet inriktas på att begränsa den totala konsumtionen och inte bara den officiella försäljningen.

Osäkerheten om den verkliga totalkonsumtionens storlek gör emellertid, som utskottet framhöll redan förra året, att det knappast är meningsfullt att slå fast ett preciserat delmål för konsumtionsminskningens storlek som föreslås i här aktuella motioner. Detta får inte tolkas som att utskottet skulle vara berett att acceptera mindre konsumtionsminskning än motionärerna. Med hänsyn till utvecklingen av alkoholskadorna måste ambitionen vara att den totala konsumtionen skall minskas så kraftigt som möjligt, helst mer än de gränser som angetts i motionerna. Effekterna av vidtagna åtgärder bör löpande följas upp av berörda myndigheter, främst socialstyrelsen. Målsättningen bör vara en kontinuerlig minskning varje år.

Utskottet framhöll vidare vikten av att i ökad utsträckning vinna allmänhetens förståelse för allvaret i alkoholproblematikernas situation och för nödvändigheten av att hindra en utveckling mot allt fler grava alkoholskador.

Enligt utskottets uppfattning har inget framkommit som motiverar ett ändrat ställningstagande i denna fråga. Utskottet förutsätter en fortsatt minskning av den totala alkoholkonsumtionen. Det måste ankomma på regeringen att noga följa denna utveckling och att föreslå de åtgärder som kan anses nödvändiga om minskningen mattas eller upphör.

En fråga av betydelse för totalkonsumtionens storlek är den utbredda användningen av *snabbvinsatser*.

Sifo har på uppdrag av socialstyrelsen 1982 gjort en intervjuundersökning där bl. a. frågor ställts om hemtillverkning av vin. Samma frågor ställdes i en

liknande undersökning 1980. Av de tillfrågade 1982 hade 19 % tillverkat vin i hushållet de senaste tolv månaderna. Drygt en tredjedel hade använt en s. k. snabbvinsats. Antalet personer som tillverkat vin i hemmet hade ökat något mellan 1980 och 1982. Andelen som använde snabbvinsats var dock lika stor vid båda frågetillfällena.

I motionerna 1983/84:346 (c) och 1983/84:2160 (fp) begärs åtgärder för att hejda bruket av snabbvinsatser.

Frågan om förbud mot snabbvinsatser har behandlats flera gånger av riksdagen, dock utan att leda till lagstiftning i frågan. I yttrande SoU 1982/83:7 y uttalade socialutskottet att utvecklingen var oroande och borde följas uppmärksam. Försäljning av billiga snabbvinsatser innebär dessutom att alkohol finns lätt tillgänglig för ungdomar.

Utskottet delar den uppfattning som kommer till uttryck i motionerna att syftet med alkohollagstiftningen allvarligt motverkas genom den fria försäljningen av snabbvinsatser. Det var inte en sådan som avsågs när man ursprungligen tillät hemtillverkning av vin. Snabbvinet torde också medföra en inte oväsentlig höjning av totalkonsumtionen. Särskilt oroande är att en del av denna konsumtionsökning kan befaras avse ungdomar, som på detta sätt tidigt kan grundlägga alkoholproblem. Den omständigheten att det visat sig svårt att finna en lagteknisk lösning på problemet innebär alltså inte att man kan avstå från att försöka komma till rätta med den utbredda försäljningen av snabbvinsatser, särskilt sådan som sker till ungdomar under eller omkring 20 år. Utskottet förutsätter att regeringen i lämpligt sammanhang ånyo överväger denna fråga.

Utskottet vill i detta sammanhang även beröra frågan om *inköpsåldern*.

Åldersgränsen vid inköp i systembutik knöts vid 1954 års reform till myndighetsåldern. När myndighetsåldern sänktes 1969 från 21 till 20 år sänktes också inköpsåldern till 20 år. När myndighetsåldern senare har sänkts till 18 år har dock inte inköpsåldern sänkts. I proposition 1976/77:108 hänvisades till att alkoholmissbruk bland ungdomar är ett mycket allvarligt problem. Ett ställningstagande borde därför anstå tills följderna av mellanölets avskaffande kunde överblickas. Skatteutskottet tillstyrkte propositionen med uttalandet att verkningarna av de då beslutade alkoholpolitiska åtgärderna i sin helhet borde avvaktas.

I motion 1983/84:384 (m) yrkas att åldersgränsen för inköp av alkohol sänks till 18 år.

Att begränsa ungdomars tillgång till alkohol är en väsentlig del av alkoholpolitiken. En sänkt inköpsålder skulle få rakt motsatt effekt. Utskottet avstyrker därför detta motionsförslag.

Motionerna 1983/84:304 (c), 1983/84:347 (c) och 1983/84:2100 (fp) (yrkan- de 3) tar upp frågan om *alkoholransonering* och vissa andra restriktioner. I de två förstnämnda motionerna hänvisas till en rapport från socialdepartementet, Tekniska förutsättningar för ransonering och registrering vid inköp av

alkoholdrycker (Ds S 1981:22), i vilken redovisas olika möjligheter att införa ransonering.

Utskottet har tidigare i yttrande 1982/83:7 y avstyrkt införandet av särskilda alkoholrestriktioner såsom ransonering, registrering av inköp m. m. Utskottet vill tillägga att det är många delvis okända faktorer som påverkar utvecklingen av alkoholkonsumtionen. Det har förekommit såväl upp- som nedgångar i konsumtionen, både medan ransonering gällt och därefter. F. n. har den registrerade försäljningen gått ned till en nivå motsvarande den vid mitten av 1960-talet. Sannolikt är den verkliga konsumtionsnedgången inte lika stor, till följd av den utbredda hemtillverkningen av vin, införsel av turistsprit m. m. samt inte minst den illegala hembränningen. Denna oregistrerade alkoholkonsumtion kan inte sänkas genom ransonering.

Utskottet anser därför liksom tidigare att man i första hand bör försöka åstadkomma en fortsatt konsumtionsminskning med hjälp av information och upplysning, förebyggande åtgärder i form av särskilda insatser för ungdom, alkoholfria alternativ, prisinstrumentet etc. Detta hindrar inte att utvecklingen självfallet måste följas med uppmärksamhet. Skulle den inledda utvecklingen med en sjunkande alkoholkonsumtion ta en mera oroande vändning får – som utskottet framhöll förra året i yttrande SoU 1982/83:7 y – förutsättningslöst prövas om andra åtgärder, t. ex. restriktionsåtgärder av olika slag, kan te sig motiverade.

Motionerna 1983/84:953 (m), 1983/84:1472 (m) och 1983/84:1480 (s) tar upp reglerna för *etablering av systembutiker*. Socialutskottet vill med anledning av dessa motioner endast framhålla att servicesynpunkterna inte får göra att de alkoholpolitiska målen kommer i skymundan. Samma synpunkter kan anläggas på motion 1983/84:752 (m), (yrkande 2), om *ökat öppethållande i systembutikerna*.

Systembolagets informationsverksamhet på det alkoholpolitiska området ifrågasätts i motion 1983/84:950 (s). Motionärerna anför att man bör skilja på ansvaret för alkoholpolitiken och ansvaret för produktion och distribution av alkoholvaror. De föreslår därför att socialstyrelsen helt tar över all informationsverksamhet kring alkoholens risker och skadeverkningar från Systembolaget.

Målsättningen för alkohol- och annan droginformation innebär att informationen skall sätta in missbruksproblemen i deras sociala sammanhang och vidga medvetenheten om att människors sociala svårigheter måste mötas med öppenhet och vilja till solidariska insatser. Den skall också medverka till en sådan förändring i synen på dem som har skadats genom missbruket att deras delaktighet i den samhälleliga gemenskapen tryggas. Informationen bör understryka riskerna för skadeverkningar och betona vikten av helnykterhet under uppväxtåren, i trafiken och i arbetslivet. Informationen bör till stor del avse ungdomen men inte ensidigt inriktas på denna. Ansvaret för den

övervägande delen av informationen skall vila på folkrörelserna, som bör ges resurser härför. Informationen bör även inriktas på att förändra och begränsa det traditionella bruket av alkohol.

Utskottet konstaterar liksom motionärerna att Systembolaget inte ålagts något ansvar för alkoholinformationen. Det kan tyckas litet överraskande att det företag som har till uppgift att tillhandahålla alkohol samtidigt varnar för konsumtion därav. Ett motiv härför är att Systembolagets information sannolikt når delvis andra konsumentgrupper än den information som lämnas genom t. ex. idrottsrörelsen och andra ideella organisationer. Bl. a. kan man på detta sätt direkt nå högkonsumenter och andra som använder alkohol på ett sätt som kan skada deras hälsa. Utskottet har tidigare i ett yttrande till skatteutskottet (SoU 1976/77:4 y s. 6) framhållit att det för en effektiv information är av värde att den sprids på olika sätt och från flera håll samtidigt och att Systembolaget och Vin- och spritcentralen just genom sin verksamhet torde ha möjlighet att nå många som man inte kan informera genom vanliga kanaler. Utskottet – som emellertid pekade på behovet av samordning med andra informationsinsatser – avstyrkte härmed ett motionsförslag (fp) om att de båda bolagen skulle upphöra med sin anti-alkoholinformation och att denna skulle övertas av socialstyrelsen.

Utskottet är av de angivna skälen inte berett att förorda något riksdagens initiativ med anledning av motion 1983/84:950. Utskottet vill dessutom erinra om att en proposition rörande bl. a. ansvaret för droginformationen är att vänta inom kort (s. 3). Riksdagen kan då behandla hithörande frågor i ett bredare perspektiv.

En vuxen person som varit utomlands i mer än 24 timmar får enligt gällande bestämmelser skattefritt införa viss mängd alkohol. Denna *skattefria införsel* är sannolikt betydande. För år 1979 uppskattades den till 5–6 miljoner liter sprit och 4–5 miljoner liter vin vilket motsvarar 8–10 % av Systembolagets försäljning av sprit och 5–9 % av vinförsäljningen.

I motion 1983/84:385 (m) yrkas att skattefri försäljning medges på båtar i trafik mellan Gotland och det svenska fastlandet. Utskottet kan för sin del inte tillstyrka en sådan utvidgning för resor mellan olika svenska orter, vilken endast kan ha från alkoholpolitisk synpunkt negativa effekter.

I motion 1983/84:1453 (fp) yrkas att all införsel av alkoholdrycker skall beskattas. Skatteutskottet har behandlat ett likartat motionsyrkande i betänkandet SkU 1983/84:47. Utskottet framhöll därvid att den skattefria införseln vilar på internationell praxis och att speciella lösningar för Sveriges del såvitt möjligt bör undvikas. Skatteutskottet hänvisade vidare till att frågan var aktuell i Nordiska rådet.

Socialutskottet delar skatteutskottets uppfattning att dessa frågor i första hand bör behandlas mera övergripande i ett internationellt perspektiv och att ensidiga åtgärder från Sveriges sida därför ter sig svåra att genomföra. Enligt uppgift från socialdepartementet är vidare denna fråga fortfarande aktuell i Nordiska rådet. Resultatet av detta arbete bör avvaktas.

Flera motioner tar upp bestämmelserna om *servering av alkoholdrycker*. I motionerna 1983/84:386 (m) och 1983/84:951 (m) begärs förslag till lagändring resp. en utvärdering av de nya bestämmelserna om serveringstillstånd. Båda motionerna vänder sig mot att tillstånd till servering av alkohol kan vägras den som visat ekonomisk misskötsamhet och till följd därav inte anses lämplig att driva rörelse där alkohol serveras. I motion 1983/84:941 (m) begärs att nu gällande bestämmelser om tillståndsvång för att servera folköl i personalmatsalar skall tas bort. I motion 1983/84:1124 (s) slutligen begärs en översyn av lagen om handel med drycker. Motionärerna påtalar vissa tolkningssvårigheter som uppkommit bl. a. som följd av den utveckling som skett i restaurangbranschen sedan lagens tillkomst samt att behandlingen av likartade ärenden visat sig skifta från län till län.

Som ovan nämnts har regeringen den 28 juni i år beslutat om en översyn av vissa regler inom alkohollagstiftningen, däribland lagen om handel med drycker. Översynsarbetet kommer främst att beröra frågor om servering och annan handel med alkoholdrycker. I direktiven (Dir. 1984:30) framhålls bl. a. att brister i lagstiftningen aktualiserats, främst vad gäller tillståndsgivningen vid servering och försäljning, samt svårigheter och inkonsekvenser vid tolkningen av vissa bestämmelser.

Den av regeringen beslutade översynen tillgodoser enligt socialutskottets mening syftet med här aktuella motioner.

I motion 1983/84:1463 (m) föreslås att restauranger skall kunna få inköpa alkohol till reducerat pris från Systembolaget. Enligt motionärerna tvingas restaurangidkare nu att ta ut så höga priser att få människor har råd att gå ut på restaurang i Sverige.

Socialutskottet ifrågasätter om utgångspunkten för motionsyrkandet är riktig. Enligt 50 § lagen om handel med drycker får priset på alkoholdrycker vid servering inte sättas lägre än detaljhandelspriset för varan jämte skäligt tillägg för serveringskostnaden. Socialstyrelsen har i allmänna råd om restaurangers prissättning och annonsering (SOSF(S) 1981:23) uttalat att detta tillägg normalt torde motsvara minst 25 % av detaljhandelspriset. De höga restaurangpriserna beror på restaurangernas egna påslag därutöver. Motionen avstyrks.

Några motioner gäller *försäljningen av öl* i allmänna handeln. Motionerna 1983/84:945, 1983/84:1439 (yrkande 2) och 1983/84:1498 (samtliga m) tar alla upp nuvarande bestämmelser i lagen om handel med drycker innebärande att försäljning av öl i detaljhandeln bara får ske på vardagar mellan kl. 8 och kl. 20. Motionärerna anser att försäljning i princip bör få ske under de tider en butik hålls öppen.

Utskottet har erfarit att regeringen f. n. prövar frågan om försäljningsbestämmelserna för öl. Utskottet, som i princip delar motionärernas uppfattning, utgår från att även den nu aktuella frågan övervägs i det sammanhanget.

I motion 1983/84:752 (m) (yrkande 1) yrkas att riksdagen skall fastställa den övre alkoholgränsen för öl som får försäljas i den allmänna handeln till 3,6 viktprocent, dvs. motionären vill återinföra det s. k. *mellanölet*. När mellanölet förbjöds från den 1 juli 1977 var det helt avgörande argumentet härför ungdomens missbruk av mellanöl. Mellanöl hade visat sig vara en inkörsport för alkoholkonsumtion i allt lägre åldrar (se vidare SkU 1975/76:64 s. 7–11).

Enligt socialutskottets mening talar de alkoholpolitiska skälen fortfarande mycket starkt mot att tillåta allmän försäljning av mellanöl. Utskottet kan alltså inte dela den syn som kommer till uttryck i motion 1983/84:752.

Ett flertal motioner tar upp frågorna om dels en utvärdering av 1977 års alkoholpolitiska reform, dels den fortsatta bevakningen av utvecklingen. I motionerna 1983/84:1132 (s), 1983/84:1454 (fp, m, c, vpk) och 1983/84:2100 (fp) begärs i samtliga fall att riksdagen skall uttala sig för en *utvärdering* av effekterna av olika enskildheter i 1977 års alkoholpolitiska beslut. I anslutning härtill föreslås även ökad satsning på forskning och statistik på alkoholområdet (motionerna 1454 resp. 2100 ovan). I motion 1983/84:752 (m) (yrkande 3) föreslås att riksdagen begär utredning och förslag i syfte att avskaffa resp. minska restriktionerna på det alkoholpolitiska området.

I motionerna 1983/84:1138 (fp) och 1983/84:1499 (vpk) föreslås att riksdagen skall begära tillsättande av en *alkoholkommission*. Enligt de förstnämnda motionärerna bör en huvuduppgift för en sådan kommission vara att sammanställa alla de olika skador och kostnader som alkoholen orsakar samt utarbeta en plan för ett möjligt framtida försök med ransoner- ing. Vpk-motionärerna föreslår en alkoholkommission med uppgift att utforma åtgärder som vidmakthåller en sjunkande alkoholkonsumtion, leder till minskade alkoholskador och som uppmärksammar alkoholproblemati- kernas situation.

Socialutskottet kan i och för sig dela uppfattningen att det är önskvärt att utvärdera effekterna av olika slag av alkoholpolitiska åtgärder. Samtidigt måste konstateras att alkoholfrågan redan utretts i många olika samman- hang. Det framstår för utskottet som att det f. n. inte är så mycket ytterligare utredning som behövs som fastmer att finna en lämplig organisation för en effektiv bevakning av alkoholfrågorna. Det saknas f. n. ett handlingskraftigt alkoholpolitiskt organ som snabbt kan initiera åtgärder när utvecklingen föranleder detta. Utskottet förutsätter att regeringen – i samband med behandlingen av det s. k. RAN-förslaget eller i annat lämpligt sammanhang – överväger hur samhällets alkoholpolitik bör följas upp i framtiden. Detta tillgodoser enligt utskottets mening motionerna 1983/84:1132, 1454 och 2100 i här aktuella delar.

Utskottet kan mot denna bakgrund inte tillstyrka att riksdagen redan nu tar ställning för inrättande av en alkoholkommission. Utskottet avstyrker därför såväl motion 1983/84:1138 som motion 1983/84:1499.

Utskottet avstyrker även motion 1983/84:752 om utredning i syfte att

minska rådande alkoholpolitiska restriktioner.

Vad som övrigt anförs i motionerna är inte av beskaffenhet att föranleda något uttalande från socialutskottets sida.

Stockholm den 5 september 1984

På socialutskottets vägnar
INGEMAR ELIASSON

Närvarande: Ingemar Eliasson (fp), Evert Svensson (s), Göte Jonsson (m), Kjell Nilsson (s), Blenda Littmarck (m), Stig Alftin (s), Lilly Bergander (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Maria Lagergren (s), Ingvar Eriksson (m), Inga Lantz (vpk), Gunnar Ström (s), Rosa Östh (c), Bengt Lindqvist (s) och Karin Israelsson (c).

Avvikande meningar

1. av Göte Jonsson, Blenda Littmarck, Ann-Cathrine Haglund och Ingvar Eriksson (alla m) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "denna fråga" bort ha följande lydelse:

Det finns emellertid inte tillräckligt faktaunderlag beträffande effekterna av snabbvinsförsäljningen eller av hur snabbvinet påverkar konsumtionsvorna. Enligt utskottets mening behövs därför i första hand en kartläggning härav. Denna kan sedan ligga till grund för fortsatta bedömningar.

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "Den av regeringen" och slutar med "aktuella motioner" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör riksdagen redan nu uttala sig för vad som anförs i motionerna om indragning av serveringstillstånd på grund av ekonomisk misskötsamhet och om tillståndstvång för servering av folköl i personalmatsalar. Detta bör beaktas vid den inledda översynen.

2. av Ingemar Eliasson (fp) som anser att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "eller upphör" bort ha följande lydelse:

Ett centralt mål för alkoholpolitiken måste vara att pressa ner den totala konsumtionen. Därigenom reduceras successivt antalet alkoholskador. Det är viktigt att de medel som används för att förebygga alkoholskador relateras till målet om en avsevärd minskning av den totala konsumtionen. Om ett preciserat mål för minskningen av totalkonsumtionen ställs upp för en viss tidsperiod förbättras möjligheterna att välja rätt styrmedel för att nå målet. Värdet av ett sålunda preciserat mål har uttryckts från flera håll, bl. a. av

socialstyrelsens alkoholnämnd. I motion 2100 (fp) förordas att målet sätts vid en minskning med 20 % under en tioårsperiod.

Utskottet har tidigare uttalat sin förståelse för värdet av ett preciserat delmål men påpekat svårigheterna att ange en exakt siffra, då storleken av den konsumtion som går vid sidan av Systembolagets försäljning är okänd. Enligt utskottets mening bör man emellertid nu kunna bestämma ett delmål som omfattar den mätbara konsumtionen. Oavsett hur klart målet definieras får självfallet inte de åtgärder som satts in för att minska konsumtionen driva upp en illegal framställning av alkoholdrycker.

3. av Inga Lantz (vpk) som anser att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Utskottet kan" och slutar med "motion 1983/84:1499" bort ha följande lydelse:

Som anförs i vpk-motionen finns ett klart behov av en mer medveten och utvecklad alkoholpolitik. Detta talar för att en alkoholkommission tillsätts. En sådan kommission bör bl. a. överväga vad som kan göras för att vidmakthålla en fortskridande nedgång i konsumtionen av alkohol. Den bör studera och föreslå åtgärder för att hindra att alkoholskadorna ändå blir omfattande, även när totalkonsumtionen går ned. Slutligen bör kommissionen uppmärksamma de följder som de restriktiva ekonomiska förhållandena fått för alkoholproblematikernas möjligheter att få hjälp och föreslå förbättrade åtgärder härför. Sådana åtgärder skall utformas efter principer som speglar respekt för de medborgerliga rättigheterna och för en humanistisk människosyn.

Enligt utskottets mening bör riksdagen begära tillsättande av en alkoholkommission med de angivna uppgifterna. Övriga här behandlade motioner påkallar då ingen åtgärd.

